

Initiativärende mot Polismyndigheten Dalarna med anledning av handläggningen av beslag

Initiativet

Vid en inspektion vid Polismyndigheten Dalarna i mars 2004 konstaterades att i vissa ärenden i vilka beslag hade verkställts i samband med husrannsakingar hade behörig förundersökningsledare därefter inte tagit ställning till om beslagen skulle fastställas (ärendena K7967-03, K8092-03, K8137-03, K8156-03, K8395-03, och K11329-03), se punkt 8.6 i JO:s protokoll fört vid inspektionen i ärende dnr 1230-2004.

Under inspektionen upplyste polismyndigheten att det sedan år 1997 finns en överenskommelse mellan polismyndigheten och åklagarkammaren i Falun beträffande rutinerna för fastställande av beslag. Enligt uppgift medförde dessa rutiner vissa rationaliseringsvinster. Vid inspektionen överlämnades en promemoria daterad den 6 oktober 1997 i vilken innehållet i överenskommelsen redovisades samt ett meddelande daterat den 31 oktober 1997 från kommissarien AA till polisområdena och länsenheterna om nya rutiner för fastställande av beslag. I meddelandet hänvisades till överenskommelsen och anfördes att de riktlinjer om fastställande av beslag som följde av överenskommelsen skulle tillämpas inom myndigheten.

Jag beslutade att ta upp det som kom fram vid inspektionen till utredning i ett särskilt ärende.

Utredning

Protokoll över beslag och husrannsakan i de ovan nämnda K-ärendena granskades (nr 200003-03-207, 200003-03-212, 200003-03-221, 200003-03-222, 200003-03-235, 200003-236 och 200003-03-240 i beslagsloggaren).

Muntliga upplysningar inhämtades från dåvarande chefen för utredningsenheten i Falun, BB. Han uppgav följande. Inför en husrannsakan har polismännen som skall utföra denna som regel fått instruktioner om vilka föremål som skall tas i beslag. Vid exempelvis en husrannsakan med anledning av en stöld har de vanligtvis med sig den förteckning över stulna föremål som framgår av anmälan. För det fall

polismännen vid husrannsakan hittar annan egendom som kan tas i beslag skall de vända sig till förundersökningsledaren för ett nytt beslut innan de tar om hand egendomen.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar om och yttrande över anledningen till att de beslag som gjorts i de i inspektionsprotokollet angivna ärendena inte hade fastställts av undersökningsledaren eller åklagaren samt vilka rutiner som tillämpas vid beslag som görs i samband med husrannsakan.

Polismyndigheten kom in med ett yttrande till vilket var fogat upplysningar från BB.

BB upplyste bl.a. följande.

Aktuella beslagsärenden har enligt mitt förmenande hanterats i enlighet med ingången överenskommelse mellan åklagare och polis.

Överenskommelsen mellan åklagarkammaren i Falun och polismyndigheten Dalarna bygger på den gemensamma uppfattningen att en behörig fu-ledare inte skall fastställa sitt eget beslut. Beslutet i sig är ett fastställande.

Att fastställa ett beslag innebär enligt vår uppfattning att fu-ledaren prövar om verkställda ej beordrade beslag är riktiga och skall bestå eller hävas. Att beslutande fu-ledare sedan kontinuerligt skall pröva om beslaget skall bestå är en annan sak. Denna ständigt pågående prövning skall enligt min uppfattning ej dokumenteras i beslagsprotokollets fält för fastställelse.

Polismyndigheten anförde i huvudsak följande.

Vid sin inspektion har Justitieombudsmannen uppmärksammat att beslag som verkställts i samband med husrannsakingar därefter inte fastställts av behörig förundersökningsledare. Detta är en rutin som tillämpas i myndigheten sedan flera år och har sin grund i en överenskommelse mellan Åklagarkammaren i Falun och polismyndigheten den 1 oktober 1997.

Vid de diskussioner som föregick överenskommelsen uttrycktes från såväl åklagarmyndigheten som polismyndigheten uppfattningen att åtgärden att fastställa ett beslut om beslag endast skulle vara nödvändig i de fall annan än undersökningsledaren eller åklagaren enligt 27 kap 4 § 3 st. rättegångsbalken beslagtagit föremål. En behörig beslutfattares fastställande av sitt eget beslut ansågs däremot sakna mening. Trots detta hade åklagare slentrianmässigt i det förgångna fastställt egna beslut, men då centraliseringssträvanden i åklagarväsendet medförde att protokollförare i beslagsärendet och undersökningsledaren i ökad omfattning kom att befinna sig på skilda orter, uppkom sådana olägenheter i form av tidsutdräkt och ökat flöde av handlingar att det ansågs nödvändigt att modifiera det tidigare förfaringsättet.

Det är alltså polismyndighetens uppfattning att rutinen är en väl avvägd åtgärd för att undanröja nämnda olägenheter, och att den inte strider mot det regelverk som föreligger på området.

Bedömning

I 27 kap. rättegångsbalken (RB) finns bestämmelser om beslag.

Enligt 1 § första stycket får föremål, som skäligen kan antas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, tas i beslag. Den som med laga rätt griper eller anhåller en misstänkt eller verkställer häktning, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning får ta föremål som därvid påträffas i beslag (4 § första stycket). Föremål, som i annat fall

påträffas, får tas i beslag efter beslut av undersökningsledaren eller åklagaren. Även utan sådant beslut får, med visst undantag, åtgärden vidtas av polisman vid fara i dröjsmål (4 § andra stycket). Verkställs beslag av någon annan än undersökningsledaren eller åklagaren och har denne inte beslutat beslaget, skall anmälan skyndsamt göras hos honom, som omedelbart skall pröva om beslaget skall bestå (4 § tredje stycket). En sådan prövning, dvs. fastställande av beslag, behöver alltså inte ske om det är förundersökningsledaren som beslutat om beslaget.

För att beslag skall få ske, skall föremålet vara tillgängligt för sådan åtgärd, dvs. beslutet om beslag skall omedelbart kunna gå i verkställighet. För eftersökande av ett föremål som senare tas i beslag finns regler om husrannsakan i 28 kap. RB (Fitger, Rättegångsbalken del 2, s. 27:3, se även SOU 1995:47 s. 356 f.). Det är således inte möjligt för en förundersökningsledare att i förväg besluta om beslag av ett visst föremål. Denne kan däremot självfallet lämna direktiv om att olika föremål skall eftersökas vid en husrannsakan men det är då de polismän som på plats verkställer husrannsakan som avgör om de föremål som påträffas skall tas i beslag. Eftersom beslag i en sådan situation anses gjorda av de verkställande polismännen ankommer det, i enlighet med 27 kap. 4 § tredje stycket RB, på förundersökningsledaren att fastställa beslaget. Om förundersökningsledaren däremot finns på plats under verkställigheten av en husrannsakan kan denne naturligtvis själv fatta beslut om beslag och då behöver, som sagts, inte något fastställande av beslaget ske.

I de ärenden som uppmärksammades vid inspektionen hade olika föremål tagits i beslag i samband med husrannsakingar. I beslagsprotokollen hade inte antecknats att förundersökningsledaren efteråt fastställt beslagen. Såvitt framgår av utredningen var denne inte heller närvarande vid husrannsakingarna. Följaktligen borde därför frågan om fastställande av beslagen omgående ha underställts förundersökningsledaren för beslut i saken. BB har dock anfört att de aktuella ärendena har hanterats i enlighet med ingången överenskommelse mellan polis och åklagare. Enligt min bedömning är emellertid de rutiner som tillämpas i dessa fall inte förenliga med gällande rätt på området, och det finns anledning att se över dessa. Eftersom rutinerna synes ha kommit till efter en överenskommelse mellan polismyndigheten och åklagarkammaren i Falun överlämnas en kopia av detta beslut till åklagarkammaren för kännedom.

Med den kritik som ligger i vad jag nu har anfört avslutas ärendet.